

یک اثر، دو دیدگاه

- عنوان کتاب: ایلان خوب
 - نویسنده: پاتلوا فاکس
 - مترجم: فرمهر منجزی
 - تصویرگر: آرنولد لابل
 - ناشر: نشر چشم، کتاب و نوشته
 - تاریخ انتشار: ۱۳۷۹
 - شماره: ۵۰۰ نسخه
 - تعداد صفحات: ۳۶ صفحه
 - بها: ۶ تومان

اما ایان در فضای خانه‌ای زندگی می‌کند که از انسجام و استحکام خاصی برخوردار است و این را می‌توان از نوع برخورد و روابط میان مادر و ایان و ایان با خواهرش به وضوح دریافت. ایان خشنود از حس اعتماد مادرش، خود بر این اعتماد می‌افزاید و همچون فردی بالغ و فهمیده عمل می‌کند. او نمی‌خواهد از این ارتباط سوءاستفاده کند، چرا که ارزش‌های اخلاقی، چنان در عمق وجود او جای گرفته. که او خود، خوبی را از بدنی تشخیص می‌دهد و نمی‌خواهد «خوب بودن» خود را خدشیدار نماید. وقتی خانواده برای فرزند ارزش و احترام قائل می‌شود، کودک در شرایط خاصی که حتی کسی ناظر اعمال او نیست، حاضر به انجام کاری که از آن منع شده، نمی‌شود. در واقع ایان در این موقعیت اصلاً دستپاچه نمی‌شود و اعتماد به نفس خود را از دست نمی‌دهد. او عاقلانه به این می‌اندیشد که چگونه توب خود را از آن طرف خیابان بردازد. اما اگر به جای ایان، کودکی قرار داشت که همواره در محیط خانواده، مورد سرزنش و تنبه قرار می‌گرفت، وضیعت کاملاً متفاوت بود. چنین کودکی برای «انتقام‌جویی» از افراد خانواده‌اش، حاضر به انجام هر کاری می‌شود و زمانی که بستر و شرایط تخلف فراهم شود، او به راحتی از آن سود می‌جوید؛ حتی اگر به خودش تمام شود.

در اینجا بار دیگر می‌توان به صدق مسئله «خانواده، اولین الگوی فرزند» پی‌برد. کودک در محیط خانواده چشم باز می‌کند و در همان جاست که ارزش‌ها برایش معنا و مفهوم خود را می‌یابند و خوبی و بدی او در همین محیط شکل می‌گیرد. اثاث زمانی هم که از دیوار بالا می‌رود و خواهرش را می‌بیند، مضطرب و دستپاچه نمی‌شود. تنهای با لبخندی به خواهرش می‌گوید: «مباذا به کسی، بگوی!» ص. ۲۷

علوم نیست «آلیس» از این بزرگ‌تر است یا کوچک‌تر، اما رابطه منسجم و عمیق این دو، موجب می‌شود که اینان با آرامش و خونسردی به تلاش خود (بالا رفتن از دیوار) ادامه بدهند.

ایران با اینکه خردسال است، اما شخصیت او به خوبی شکل گرفته و او بدون خجالت و کم رویی، از مردم رهگذر خیابان خواهش می‌کند تا توب را به او بدهند؛ اگرچه هر یک به دلیلی دست رد پر سینه او می‌زنند.

«لایان خوب» سمبیل از همه فرزندانی است که در خانواده‌ای مستحکم پرورش می‌یابند، به گونه‌ای که با شناخت ارزش‌ها هرگز پا را از گلیم خود فراتر نمی‌گذارد و حتی در بیرون از محیط خانواده برای اطرافیان خود اسباب نیگان و حمایت نمی‌شوند.

یکی دیگر از بخش‌های جالب توجه در بطن این داستان، «جایگاه کودک در محیط جامعه» است. متأسفانه در بسیاری از جوامع، افراد بالغ و بزرگسال برای کودک از ارشاد نیستند، به طوری که حتی در مواردی او را با

شنبden سفارش مادر، به داخل معوطه پیاده روی آید تا با توپ خود بازی کند. اما چیزی نمی گذرد که توپ او به آن طرف خیابان می افتد. اینان می دانند که نباید به آن طرف خیابان برود. اما زمینه انجام این کار برای او فراهم است و او می تواند بدون هیچ مشکلی و بی آنکه کسی متوجه شوی، از خیابان عبور کند، توپ خود را پرباره و به بازی اش ادامه دهد.

لاتفاق نگاهی به خانه انداخت. مادر از پشت پنجره او را نگاه نمی کرد. بالا و پایین خیابان را نگاه کرد. ماشین دیده نمی شد؛ نه ماشین آتش نشان، نه آمبولانس، نه کامپیون زباله و نه حتی یک دوچرخه. چراغ راهنمایی سمت افقان سیز می شد و قرمز، سیز می شد و قرمز... ص. ۱۷

اعتماد مادر ایان به پسر خردسالش، چنان است که حتی از پنجره هم او را نگاه نمی کند و این اعتماد مادر به ایان موجب می شود تا ایان هم از اعتماد مادرش سوءاستفاده کنکند و در غایب مادر نیز به سخن او گوش دهد.

به نظر می‌رسد که نوع برخورد مادر با اینان، به گونه‌ای است که کودک خردسال به جایگاه و ارزش خود پی‌می‌برد و اعتماد به نفس خاصی پیدا می‌کند. شاید اگر هر کودک هم‌سن و سال او بود، در این شرایط و زمانی که مطمئن می‌شد کسی او را نمی‌پاید، حداقل برای ارضای حس تکنیک‌گاوی خود، «طعم و مزه» عبور از خیابان را می‌چشید تا بینین طریق نشان دهد که یوشانگی می‌تواند تخلف کند.

چراغ قرمز کودکان

- ۰ شقایق قندهاری**

وقتی مادر «لناان» توب لاستیکی قرمز نو را به دست لناان می‌دهد، می‌گوید: «لناان پسر خوبی باش، شنیدی؟» و لناان در حالی که از خانه بیرون می‌رود، این سخن را می‌شنود. مادر برای تأکید دوباره سخن خود، می‌پرسد: «لناان وقتی می‌گوییم پسر خوبی باش، یعنی چه؟» و لناان برای اطمینان بخشیدن به مادر، تعریف «پسر خوبی» را بدین شکل بیان می‌کند: «یعنی نباید به آن طرف خیابان بروم.»

اگرچه کلام مادر سیار موجز است، اما چنان تأثیرگذار است که کسی حتی تصور آن را نمی‌کند. با وجود آن که مخاطب با خانواده لناان هیچ آشنایی ندارد، اما نوع رفتار و عملکرد لناان نشان می‌دهد که بپوند عصی و صمیمی می‌ماند او با خانواده‌اش برقرار است. به نوعی می‌توان گفت که در این داستان «رابطه لناان با افراد خانواده‌اش» بسیار مهم است و توجه ویژه‌ای را می‌طلبند.

ایران پسر خردسالی است که همچون هر کودکی، شوگر بازی در سر او موج می‌زند، به خصوص زمانی که با سباب بازی جدید (توب نو) روبرو می‌شود. این پس از

دیده تحقیر می‌نگرند. آشکار است که این قشر از مردم جامعه، حتی به فرزندان خود هم اهمیت نمیدهدند و با آنها رفتاری شایسته و مناسب ندارند و هرگز با آنها دوستانه و صمیمانه رفتار نمی‌کنند. در این قصه هم اثان با دیدن افراد هنگز از پیاده، از تک تک آنها درخواست کمک می‌کند، اما متأسفانه هریک به طریقی با تحقیر و بی‌توجهی خود، او را نالبید می‌سازد. شاید بتوان هریک از این افراد را نماید از قشر خاصی از مردم جامعه دانست. جامعه‌ای که مشتکل از افراد مختلفی است که هریک متناسب با بستر خانوادگی، فرهنگی و اجتماعی خود، رفتارهای شاخص خود را نمایان می‌سازند.

خانم زنبیل به دستی که از مغازه ریکو بیرون می‌آید و با بی‌توجهی، پاکت آب پرتقال خود را در جوی کنار خیابان پرت می‌کند، نمونه‌ای از مردم بی‌توجه و سهل‌انگار است که اصلاً اطراف خود را نمی‌بیند. پاکت آب پرتقال او روی توب قرمز اثان می‌افتد، اما او بدون توجه به آن، خنده کنن از آنجا می‌گذرد.

پیرزنی که با صدای بلند سخن می‌گوید، در مقابل درخواست کمک اثان، چنان سخن می‌گوید که گویی اثان به او بدهکار است! او نمونه‌ای از مردم متوجه و از خودراضی است که حاضر نیستند در جامعه به دیگران. حتی کودکان کمک کنند و همواره خواهان خدمت و کمک دیگران هستند حتی زمانی که به کمک آنها نیازی ندارند. پیرزنی که چندانی درست ندارد، به اثان می‌گوید: «... این تو هستی که باید به من کمک کنی تا از خیابان بگذرم، چندان را برایم بیاوری و مراقب‌باشی، پایم به چیزی غیر نکند و زمین نخورم.» دو پسر بزرگی که به سر و کله هم مشت می‌کویند، نشان‌دهنده افراد بی‌هدف و بی‌ هویتی هستند که دیگران را همچون خود ندانند می‌پنداشند و سعی می‌کنند دیگران را مورد مضمونه قرار دهند.

پسر دیگر گفت: «سعی کن توبت را خواب کنی، به آن زل بزن. خودش قل می‌خورد و می‌آید بیش تو.» در اینجا اثان معتبر می‌شود و در مقابل رفتار زشت آنها می‌گوید: «من احمق نیستم.» ص ۲۲

خانمی که کالسکه‌ای بر از بطری خالی به همراه دارد، چون معلمی اثان را نصیحت می‌کند، چنان‌چه او به اثان کمک می‌کرد، شاید سخن‌ش مؤثر واقع می‌شد، اما او هم بعد از کلام خود، از کنار اثان می‌گذرد.

او گفت: «ولاؤ که تو نباید توب را پرت می‌کردی، اگر آن را پرت نکرده بودی، جلو مغاره ریکو نصیافتاد.» بالاخره اثان مجبور می‌شود برای حل مشکل خود راه حلی بجاید و با فکر و تنبیه کودکانه خود، به آن پایان دهد. اثان کودکی دستپاچه نیست، او با خونسردی و آرامش عاقلانه می‌اندیشد تا بالاخره راه حلی می‌جوید که اصلاً قابل تصور نیست!

متأسفانه مردمی که اثان در این شرایط با آنها برخورد

حتی خواهشی برای صرف وقتی بیشتر در بیرون منزل، به داخل خانه می‌رود. اثان خوب، که می‌داند نباید در داخل خانه توب بازی کند، در داخل خانه هم تنها یک بار توب خود را بالا می‌اندازد و آن را می‌گیرد.

مادر که به پسر خردسالش اعتماد دارد، از او می‌پرسد: «پسر خوبی بودی؟»

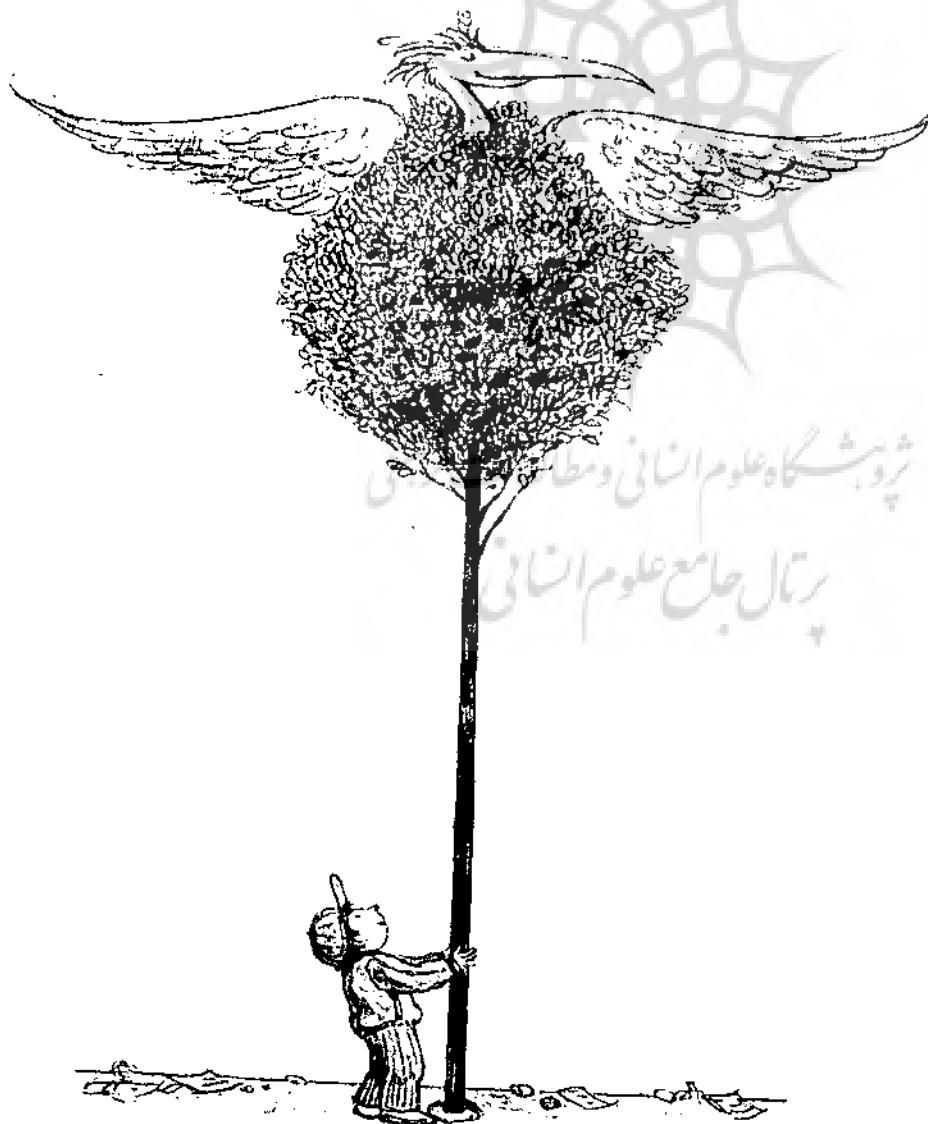
و اثان می‌گوید: «بله.» (ص ۳۶)

اثان همواره سعی می‌کند به سخن مادرش گوش دهد و از نظر او «خوب» باشد، بن‌آنکه بداند بالا رفتن از آتن، پریدن از شاخه درخت به درختی دیگر و... خطرش نه تنها کمتر از عبور از خیابان نیست، بلکه خطر آن به مراتب بیشتر است. شیطنت و بازیگوشی در ذات اثان هست و او همچون هر کودک خردسالی سعی می‌کند،

می‌کند، هیچکدام دلسوز و مهریان نیستند و همه با بی‌توجهی از کنار او می‌گذرند.

اثان بالاخره وقتی از آتن تلویزیون روی دیوار خانه بالا می‌رود، از شاخه درخت، خود را به روی شاخه درخت آن سوی خیابان می‌اندازد و از پیچک گلیسین پایین می‌رود و در نهایت بر می‌گردد، می‌فهمد که دیروقت است؛ بی‌آنکه کسی او را صدا بزند یا به او تذکری بدهد. اثان که خود ساعت ندارد، از روی صدای رفت و آمد ماشین‌ها متوجه گذشت زمان می‌شود، چون از دور ماشین پدرس را می‌بیند که به خانه برمی‌گردد.

اثان با وظیفه‌شناسی خود به خانه برمی‌گردد، اگرچه مایل است توب بازی کند و تمام وقت او صرف برگرداندن توب از آن طرف خیابان شده است. اما بدون اعتراض و یا

يان پسری نافرمان است.

«آنولد لابل» تصویرگر این کتاب، با خلق تصاویری زیبا، بیش از بیش به زیبایی این اثر افروده و دنیا پیش روی نویسنده را با هنر خود به مخاطبان اثر منتقل ساخته است. بی شک ترجمه روان فرمهر منجزی نیز در موقیت این اثر نقش مهمی دارد.

در گیر و دار انتخاب

۰ افسانه شاپوری

با آغاز عصر مدرن ما از تصور دنیا بسته به جهانی نامتناهی می رویم که در آن دیگر حرکت هیچ چیز، به حرکات و حالات یک مرکز واپسنه نیست و لذا مسلم می شود که آن چه حرکتی دارد. اصل حرکتش در خودش جای دارد. به عبارت دیگر فیزیک مدرن با قرار دادن نیروی محركه در شی، نظریه پردازان امور انسانی را تشویق کرد تا

بدون تخطی به هدف خود برسد. در حقیقت تعریف خوب در دو دنیا کودک و بزرگسال کاملاً متفاوت است و هریک سعی می کند از چشم انداز پنجه دنیا خود بدان بنگرد. تفاوت و اختلاف سنتی نسل ها، موجب اختلاف نظر و فاصله میان کودک با والدین می شود و این امر، برقراری ارتباط دوستان میان کودک و والدین را دشوار می نماید.

یکی از علل تنهایی کودکان در جوامع صنعتی و پیشرفت، بی تفاوتی اطرافیان - حتی والدین - در مقابل کودک می باشد و زمانی که والدین از دریچه چشم خود و با معیارهای ذهنی موردنظر خود به کودک امر و نهی می کنند و او را بدین گونه مورد ارزیابی قرار می دهند، مشکل کودک دوچندان می شود.

يان پسر خوبی است، اما از منظر خود، بدون شک مادر این رفتار و شیطنت او را خوب نمی داند و از نظر او،

به عبارت دیگر، در سیاست مدرن، به محض آن که

تأسیس نظام سیاسی در دستور کار قرار می گیرد، فرد تا حد زیادی در نقش شهروند ظاهر می شود و نتیجه آن که، بین علت انسان به عنوان موجودی اجتماعی و سیاسی از حقوقی برخوردار است که هم صاحب قدرت است و هم یک شهروند. یعنی اجتماعی بودن و شهروند بودن، دو اصل هستند که در یکدیگر آمیخته اند. چون بیوند اجتماعی تنها در آزادی سیاسی شهروندان و از طریق آن قابل تصور است. اما در مدرنیت، این آزادی به موازات نوعی وابستگی متقابل عمومی شهروندان، قابل حصول است. یعنی هیچ کس نمی تواند به طور نامحدود از آن بهره مند شود. تمامی شهروندان در فضای اجتماعی گرفتار آمده اند که از آن نمی توان گریخت. پس خصلت جامعه مدرن، عدم امکان خروج از «قرادادهای اجتماعی» است. یعنی در مدرنیت، فرد خالق هنجارهای اجتماعی است، اما دائم فعالیت وی محدود است، چون بافت اجتماعی مدرن به گونه ای شکل گرفته است که هیچ کس نمی تواند از سلطه و سروری مطلق برخوردار باشد.^۱

نویسنده به رابطه میان مادر و فرزند در جامعه مدرن، با نگاهی طنزآمیز می نگرد ممنوعیتی که مادر «يان» برای او قائل شده چون قوانین حاکم در جامعه خذشه ناپذیر است. ايان به ناجار برای بیشتر اوردن توبیش، راه حل عجیب پیدا می کند. این قصه بیشتر از آن که داستانی برای کودکان باشد، برای آگاهی والدین نوشته شده است. ايان برای آنکه پسر خوبی باشد بجای انتخاب راه حل معمولی - گذشتن از خیابان و اطاعت از قوانین - به کاری پر خطر دست می زند. (از غریزه اش پیروی می کند).

در حقیقت ايان برای حل مشکل خوبی، دو راه حل دارد. الف: رفتاری اجتماعی و به هنجار انجام دهد. ب:

دقت کنید به کلاه و توب ایان که به رنگ قرمز است و غریزه بازی را در کودکان موردنظر قرار می‌دهد.

صفحه ۱۳

قابل توجه است که هر زمان ایان به طبیعت و غریزه خویش روی آورده است، با نماد درخت و هرجا قوانین و قراردادهای اجتماعی مطرح می‌شود، با نماد چراغ راهنمایی در تصاویر روپرتو می‌شوند.

ایان نگاهی به خانه انداخت، مادر از پشت پنجره او را نگاه نمی‌کرد. بالا و پایین خیابان را نگاه کرد. ماشینی دیده نمی‌شد؛ نه ماشین اتش نشان، نه آمبولانس، نه کامیون زباله و نه حتی یک دوچرخه، چراغ راهنمایی سمت ایان سبز می‌شد و قرمز... ایان با خودش حرف می‌زد. او از خودش می‌پرسید: «چطوری می‌توانم تویهم را از آن طرف خیابان بیاورم؟» صفحه ۱۷ و تصویر صفحه ۱۶ (ایان در کنار چراغ راهنمایی است) و نماد چراغ راهنمایی در صفحات ۲۰ و ۲۱

خانمی زنبیل به دست از مغارة ریکو بیرون آمد. او آب پرتقال می‌خورد. وقتی تمام شد، خنده‌ای کرد و پاک آن را پرت کرد تا جوی کنار خیابان، پاکت خالی افتاد روى توب لاستیکی قرمز، ایان از خودش پرسید: «چرا او این کار را کرده؟» صفحه ۱۸ و تصویر صفحه ۱۹ و صفحه ۲۵ (ایان در کنار چراغ راهنمایی)

ایان سیم قوههای آتش تلویزیون را محکم گرفت و از دیوار خانه بالا رفت، تزدیک یام از جلو پنجه را خواهش، آليس، رد نمود. آليس توی تختش بود. وقتی ایان را دید پاهاش را تکان داد و خندید. ایان گفت: «صادا به کسی بگویی!... صفحه ۲۷ و تصاویر صفحه ۲۶ (ایان از دیوار بالا می‌رود و نماد درخت سمت چپ او قرار دارد). و صفحه ۲۸ (ایان از دیوار پایین می‌آید و نماد درخت سمت چپ اوست). و صفحه ۳۰ (ایان میان دو درخت و در حال پرواز دیده می‌شود).

کادر بسته، محدودیتی است که شخصیت‌های داستانی، (مرد گنده و چاق، بیرون و دو پسر بزرگ که به سروکله یکدیگر می‌زنند) برای باری به ایان برای خود قائل اند، اما دست یا لایاسی که از کادر بیرون زده، نشان‌دهنده توانایی‌های ایان در کاری است که از آن سر باز می‌زنند. صفحات ۲۰ و ۲۱ و ۲۲

خطوط ساختمان، درخت، و خیابان از ایان دور شده و در نقطه‌ای با یکدیگر تلاقی کرده‌اند. در این نقطه دو پسر سوار بر درخت غریزه خویش هستند و به سوی سپیدی و بیرون از کادر رهسپار می‌شوند و ایان ناظر اعمال ایان است. صفحه ۲۳

و آدم‌هایی که در کنار آنها بسیار کوتاه نشان داده شده‌اند، ناتوانی و عجز انسان را در زندگی مصرفی و مدرن تداعی می‌کنند و خطوطی که در عین مرتفع بودن، ضعیف و نااستوار می‌نمایند، نمادی از نااستواری زندگی مدرن است.

صفحات ۱۳ و ۱۵ و ۱۶ بخصوص صفحات ۱۸ و ۱۹

رفتاری غریزی پیش گیرد - از دیوار بالا رود و مانند یک پرنده به پرواز درآید. تصویر پرنده درست بالای سر ایان، نماد غریزه پرواز است. ص ۳۰

روایت در حد طرح سوال باقی می‌ماند. جرا کودکان قادر به ایجاد ارتباط با والدین خود نیستند؟ و چرا روابط ادم‌ها براساس منافع شخصی و عدم همدلی استوار است؟

اما تصاویر جنبه‌هایی پنهان را برای مخاطب آشکار می‌سازد. تصویرگر به علت‌ها می‌بردازد. به عقیده او را گرفته‌اند - با خطوط عمودی که از دوسو، خیابان باریک را محصور کرده است و کوئی در انتهای دوباره به هم می‌پوندد، فضایی دلگیر و بسته را به تصویر می‌کند و خیابان باریک که کمی دورتر، در نقطه‌ای به وسعت سبید آسمان - نماد توانایی بالقوه فرد در جامعه - راه یافته است، اما قراردادهای اجتماعی، چون زنجیری است که عواطف و غرایز انسانی را در بند کشیده و او را به موجودی بینفاوت بدل کرده است.

انسان جامعه مدرن در گیرودار دوگونه انتخاب قرار می‌گیرد این که صرفاً از غریزه‌اش تعیین کند، (مانند ایان در جلو و مرکز تصویر قرار گرفته است و درخت نماد طبیعت - و چراغ راهنمایی - نماد قوانین - به گونه‌ای قرینه، در دو سوی ایان قرار گرفته‌اند، صفحات ۲۰ و ۲۱)

در هر صورت به عقیده نویسنده کتاب، این تضادی است که او همواره با آن مواجه است و فشار روانی حاصل از آن، او را به ورطه‌ای می‌کشند که بازگشتی ندارد.

بورسی تصاویر خطوط بلند ساختمان‌ها - نماد جامعه مدرن - درختان مرتفع با تنها باریک - نماد طبیعت و غریزه انسانی -

شالوده فردگرایی مدرن،

این اندیشه است که هر فردی حاکم بر امور خویش است، چون صاحب قدرتی است که خاص اوست و برخوردهش با دیگری تنها به واسطه روابط قراردادی میسر می‌گردد

نویسنده به رابطه میان مادر و فرزند در جامعه مدرن،

با نگاهی طنزآمیز می‌نگرد ممنوعیتی که مادر «ایان» برای او قائل شده چون قوانین حاکم در جامعه خدشه ناپذیر است

در حقیقت ایان برای حل مشکل خویش، دو راه حل دارد.

الف: رفتاری اجتماعی و به هنجار انجام دهد.

ب: رفتاری غریزی پیش گیرد - از دیوار بالا رود و مانند یک پرنده به پرواز درآید